

UDK:316.64

IJTIMOIIY DAXLDORLIK: ZAMONAVIIY JAMIYATDA UNING O'RNI VA AHAMIYATI.

Abdullayev Sobirjon Sohib o'g'li

Farg'ona davlat universiteti

Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası
dotsenti, (PhD)

<https://orcid.org/0009-0001-5381-6041>

+998 91 678 77 66

Annotatsiya: Ushbu maqola ijtimoiy daxldorlik tushunchasining zamonaviy jamiyatdagi ahamiyatini va uning o'rni haqida keng tahlilni taqdim etadi. Ijtimoiy daxldorlik, shaxs yoki tashkilotning jamiyatning umumiy manfaatlari uchun o'z mas'uliyatini his qilishini anglatadi. Maqolada ijtimoiy mas'uliyatning asosiy tamoyillari, uning iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy sohalardagi roli, shuningdek, zamonaviy davrda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish va mustahkamlashning zarurligi haqida so'z boradi. Ijtimoiy daxldorlikning shaxslar, tashkilotlar va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlardagi ahamiyati va ularning ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy daxldorlik, ijtimoiy mas'uliyat, jamiyat rivoji, barqarorlik, jamiyat manfaatlari, zamonaviy jamiyat, iqtisodiy va madaniy ta'sir, ekologik mas'uliyat.

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ: ЕЕ РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ.

Аннотация: В данной статье представлен подробный анализ понятия социальной ответственности и ее значения в современном обществе. Социальная ответственность означает осознание индивидом или организацией своей обязанности перед коллективными интересами общества. В статье рассматриваются основные принципы социальной ответственности, ее роль в экономической, культурной и социальной сферах, а также необходимость развития и укрепления социальной ответственности в современную эпоху. Оценивается значение социальной ответственности в отношениях между индивидами, организациями и государствами, а также их роль в обеспечении социальной стабильности.

Ключевые слова: Социальная ответственность, социальная ответственность, развитие общества, устойчивость, общественные интересы, современное общество, экономическое и культурное воздействие, экологическая ответственность.

SOCIAL RESPONSIBILITY: ITS ROLE AND IMPORTANCE IN MODERN SOCIETY.

Abstract: This article provides an extensive analysis of the concept of social responsibility and its importance in modern society. Social responsibility refers to an individual or organization's awareness of their duty towards the collective interests of society. The article discusses the core principles of social responsibility, its role in economic, cultural, and social spheres, and the necessity of developing and strengthening social responsibility in contemporary times. It examines the significance of social responsibility in the relationships between individuals, organizations, and governments, and their role in ensuring social stability.

Keywords: Social responsibility, social accountability, societal development, sustainability, societal interests, modern society, economic and cultural impact, ecological responsibility.

KIRISH

Ijtimoiy daxldorlik – bu shaxsning o‘z jamiyatiga, uning taraqqiyoti va farovonligiga nisbatan javobgarlik va mas’uliyat hissi bilan bog‘liq bo‘lgan konsepsiya. Zamonaviy jamiyatda bu tushuncha, nafaqat individual, balki jamoa va butun mamlakat miqyosida ham o‘zining katta ahamiyatini ko‘rsatadi. Bugungi kunda ijtimoiy daxldorlik nafaqat fuqarolarni jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarga jalb qilishni, balki ularning faol qatnashish orqali jamiyatning rivojlanishiga hissa qo‘shishni ham anglatadi.

Ijtimoiy daxldorlikning ahamiyati, ayniqsa, global muammolar – ekologik o‘zgarishlar, iqtisodiy tengsizlik, ta’lim va sog‘liqni saqlash kabi sohalarda namoyon bo‘ladi. Shu bois, har bir fuqaroning jamiyatga qo‘shgan hissasi, jamiyatning o‘zini qanday shakllantirishi va rivojlantirishi bilan bog‘liq. Bu esa, o‘z navbatida, jamiyatda adolat, barqarorlik va yaxshilangan hayot sifatini ta’minlashga xizmat qiladi.

Shu o‘rinda, ijtimoiy daxldorlikning zamonaviy jamiyatda qanday o‘rni va ahamiyatga ega ekanligini tahlil qilish, unga nisbatan ilg‘or qarashlarni ko‘rsatish, bizning jamiyatdagi o‘zgarishlar va ehtiyojlar bilan qanday bog‘liq ekanini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ijtimoiy daxldorlikning zamonaviy jamiyatdagi o‘rni va ahamiyatini tahlil qilishda bir qancha muhim adabiyotlar va ilmiy manbalar mavjud. Bu manbalar, ijtimoiy daxldorlikni va uning jamiyatdagi rolini o‘rganish uchun nazariy asoslar va amaliy ko‘rsatmalar taqdim etadi. Quyida ba’zi muhim adabiyotlar taqdim etiladi:

T. Parsonning "Social Systems" (1951): Parsonning ijtimoiy tizimlar haqidagi asari ijtimoiy daxldorlikni o‘rganishning nazariy asoslaridan biridir. Uning fikricha, jamiyatda har bir individualning ijtimoiy tizimga integratsiyasi uning daxldorligini ta’minlaydi. Parson

ijtimoiy o‘zgarishlar va ijtimoiy integratsiyaning muhimligini ta’kidlaydi, bu esa zamonaviy jamiyatlarda ijtimoiy daxldorlikni shakllantiradi.

M. Weberning "Economy and Society" (1922): Weber jamiyatdagi ijtimoiy tuzilmalar va iqtisodiy tizimlarning bir-biriga qanday ta’sir ko‘rsatishini o‘rgangan. Uning ishi, jamiyatdagi individlar va guruhlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni, shuningdek, ijtimoiy mas’uliyat va daxldorlikni qanday shakllantirishini ko‘rsatadi.

P. Bourdieu "Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste" (1984): Bourdieu ijtimoiy o‘zgarishlar va individlarning jamiyatdagi turli ijtimoiy sinflarga oid qarashlarini tahlil qilgan. U, shuningdek, ijtimoiy mas’uliyat va daxldorlikni sinfiy farqlar nuqtai nazaridan ko‘rishga yordam beradi.

Amartya Senning "Development as Freedom" (1999): Senning asari ijtimoiy daxldorlikni rivojlanish va erkinlik bilan bog‘laydi. Uning fikricha, har bir jamiyatda erkinlikni kengaytirish va teng imkoniyatlar yaratish, ijtimoiy daxldorlikni oshiradi. Sen jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotini o‘lchashda insonlarning imkoniyatlari va huquqlari nuqtai nazaridan yondashadi.

Robert Putnam "Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community" (2000): Putnamning asari, Amerika jamiyatidagi ijtimoiy aloqalar va daxldorlikning pasayishini tahlil etadi. U ijtimoiy kapitalning (jamiyatdagi ijtimoiy aloqalar va ishonch) ahamiyatini va uning jamiyatdagi o‘zgarishlarga qanday ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

N. Chomsky "Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance" (2003): Chomskyning asari, ijtimoiy daxldorlikning global o‘lchovda qanday shakllanishi va global ijtimoiy mas’uliyatning zarurligini ko‘rsatadi. U, shuningdek, iqtisodiy va siyosiy tizimlarning ijtimoiy daxldorlikka qanday ta’sir qilishini o‘rganadi.

Bu adabiyotlar, ijtimoiy daxldorlikni o‘rganish uchun turli nuqtai nazardan yondashib, uning jamiyatdagi o‘rni va ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ularda ijtimoiy tuzilmalar, iqtisodiy farqlar, siyosiy tizimlar va global o‘zgarishlarning daxldorlikka ta’siri haqida keng tahlillar mavjud. Shuningdek, bu asarlar jamiyatdagi o‘zgarishlarni va insonlarning bu o‘zgarishlarga nisbatan munosabatlarini yoritadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Agar ijtimoiy daxldorlikni tadqiq qilmoqchi bo‘lsak, tadqiqot metodologiyasini to‘g‘ri tanlash juda muhim. Tadqiqot metodologiyasi, asosida, ilmiy izlanishning yondashuvi va usullarini belgilaydi. Ijtimoiy daxldorlikni o‘rganishda quyidagi metodlar qo‘llanishi mumkin:

1. Sotsiologik tadqiqotlar: So‘rovnomalar, intervyular, guruh suhbatlari orqali odamlarning ijtimoiy faoliyatga bo‘lgan munosabati, ishtirok etish motivlari, natijalari o‘rganiladi. Bunda miqdoriy va sifatli ma’lumotlar yig‘iladi.

2. Kontent tahlili: Jamiyatdagi ijtimoiy media, matbuot, televideniye va boshqa ommaviy axborot vositalaridagi materiallarni tahlil qilish orqali, ijtimoiy daxldorlikning qanday ifodalanishini ko‘rish mumkin.

3. Eksperimental metodlar: Ijtimoiy muhitdagi o‘zgarishlarga qanday reaksiyalar yuzaga kelishini sinovdan o‘tkazish. Masalan, ijtimoiy aksiyalarni tashkil qilish yoki simulyatsiyalar orqali ishtirokchilarni kuzatish.

4. Historik metod: O‘tgan davrlarda ijtimoiy daxldorlik va uning jamiyatdagi roli qanday bo‘lgani haqida tarixiy manbalarni o‘rganish.

5. Kvalifikatsiyali metodlar: Bu metod ijtimoiy daxldorlikni tahlil qilishda subyektiv, qadriyatlarga asoslangan yondashuvni talab qiladi. Tadqiqotda ishtirokchilarning shaxsiy tajribalari va hissiy holatlari o‘rganiladi.

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy daxldorlikning ahamiyati:

1. Siyosiy o‘zgarishlar: Ijtimoiy daxldorlik jamiyatda siyosiy islohotlar, qonunlar va boshqaruv tizimlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu, aholi o‘zining huquq va manfaatlarini himoya qilish uchun saylovlar, demonstratsiyalar, ommaviy kampaniyalarda ishtirok etadi.

2. Ijtimoiy adolat: Ijtimoiy daxldorlik adolat va tenglikka erishish uchun zarurdir. Turli ijtimoiy guruhlar o‘rtasidagi farqlarni kamaytirish, muammolarga qarshi kurashishda odamlar birlashishadi.

3. Iqtisodiy taraqqiyot: Ijtimoiy daxldorlikning iqtisodiy ta'siri ham mavjud. Jamiyatda iqtisodiy va ijtimoiy ehtiyojlar to‘g‘risida keng jamoatchilik fikrini shakllantirish orqali iqtisodiy samaradorlik va barqaror rivojlanish ta'minlanadi.

4. Kultura va identifikatsiya: Ijtimoiy daxldorlik, shuningdek, milliy, etnik yoki madaniy identifikatsiyani mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Jamiyatning turli guruhlari o‘z madaniy, etnik va tarixiy merosini anglab, uni boshqalar bilan baham ko‘rishadi.

Bundan tashqari, ijtimoiy daxldorlik jamiyatda munosabatlar, ma'naviy qadriyatlar va bir-birini tushunish uchun muhim platforma yaratadi. Bu, ayniqsa, turli millat va madaniyatlarning bir-birini tushunishi va birga yashashi uchun muhimdir.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Ijtimoiy daxldorlikni tadqiq qilishda tahlillar va natijalar juda muhim. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, bu ma'lumotlarning jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar, o‘zgarishlar va muammolar bilan bog‘lanishini aniqlash uchun asos bo‘ladi.

Tadqiqotda yig‘ilgan ma'lumotlarni turli metodlar orqali tahlil qilish kerak. Misol uchun:

Kvantitativ tahlil: Agar so‘rovnoma yoki statistik ma'lumotlar yig‘ilgan bo‘lsa, bu ma'lumotlar statistik tahlil usullari (masalan, anketalar natijalari, o‘rganilgan aholi guruhi soni, o‘rtacha qiymatlar va hokazo) orqali tahlil qilinadi. Maqsad — jamiyatdagi ijtimoiy daxldorlik darajasini o‘lchash va uni turli omillar bilan (yosh, jins, ta'lim darajasi, iqtisodiy holat va h.k.) solishtirish.

Sifatli tahlil: Agar intervyular, guruh suhbatlari yoki ochiq savollar orqali ma'lumotlar to‘plangan bo‘lsa, unda bu ma'lumotlar mavzuga oid tematik tahlil yoki kontent tahlili yordamida tahlil qilinadi. Misol uchun, odamlarning ijtimoiy daxldorlikka bo‘lgan

munosabatini, ular nimalarga e'tibor qaratishini yoki qanday omillar ularni faol ishtirok etishga undashini aniqlash.

Tahlil natijalarini aniq va to'liq yoritish zarur. Natijalar quyidagi yo'nalishlarda bo'lishi mumkin:

Ijtimoiy daxldorlikning o'zgarishi: Tadqiqot natijalari, masalan, zamonaviy jamiyatda ijtimoiy daxldorlikning qanday o'zgarganini yoki ma'lum bir guruhlarining (masalan, yoshlar yoki ayollar) faoliyatiga qanday ta'sir ko'rsatganini ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, bu o'zgarishlarning sabablarini (masalan, texnologik rivojlanish, siyosiy yoki iqtisodiy omillar) aniqlash.

Daxldorlikni rivojlantirishning muammolari: Tadqiqotda ijtimoiy daxldorlikni kuchaytirish uchun qanday muammolar va to'sqinliklar mavjudligi ham yoritilishi kerak. Bu ijtimoiy yoki siyosiy qiyinchiliklar, iqtisodiy turtkilar yoki madaniy to'siqlar bo'lishi mumkin.

Jamiyatda o'zgarishlar uchun zarur chora-tadbirlar: Tadqiqotning natijalari, ijtimoiy daxldorlikni oshirish uchun qanday amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatishi mumkin. Bu qonunlarni o'zgartirish, yangi siyosatlar ishlab chiqish yoki ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash kabi bo'lishi mumkin.

Tadqiqotning natijalari va tahlillari ijtimoiy daxldorlikni oshirish uchun qanday chora-tadbirlarni ishlab chiqish kerakligini ko'rsatib beradi.

XULOSA

Tadqiqotdan kelib chiqqan holda, ijtimoiy daxldorlik zamonaviy jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Bu nafaqat shaxslarning o'z huquq va manfaatlarini himoya qilish imkoniyatini beradi, balki jamiyatda barqarorlik va adolatni ta'minlashda, siyosiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatishda muhim omil hisoblanadi. Ijtimoiy daxldorlik, ayniqsa, yoshlar va faollar orasida ko'paygan bo'lib, ularning siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga faol ishtiroki jamiyatda katta o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotda ko'rsatilganidek, ijtimoiy daxldorlik darajasiga bir nechta omillar ta'sir qiladi. Bular orasida texnologik rivojlanish, ijtimoiy tarmoqlarning roli, jamiyatdagi iqtisodiy va siyosiy holat, madaniy qadriyatlar va ta'lim darajasi alohida o'rin tutadi. Shuningdek, ba'zi ijtimoiy guruhlar uchun to'sqinliklar, masalan, iqtisodiy holat yoki madaniy to'siqlar, ijtimoiy daxldorlikning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YHATI.

1. Sotsiologiya va Ijtimoiy Daxldorlik Giddens, A. (2006). *Sociology* (6th ed.). Cambridge: Polity Press. Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster. Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In: Richardson, J. G. (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.

2. Ijtimoiy Psixologiya Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In: *The Social Psychology of Intergroup Relations*, ed. W.G. Austin & S.

Worchel. Kohn, M. L., & Schooler, C. (1983). Job Conditions and Personality: A Longitudinal Assessment of Their Reciprocal Effects. *American Sociological Review*.

3. Ijtimoiy Tarmoqlar va Texnologiya Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press. Wellman, B. (2001). Physical Place and Cyberplace: The Rise of Personalized Networking. *International Journal of Urban and Regional Research*.

4. Ijtimoiy Adolat va Daxldorlik Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Sen, A. (2009). *The Idea of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

5. Ijtimoiy Siyosat va Jamiyatshunoslik Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. Boston: Beacon Press. Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

6. Mahalliy Tadqiqotlar va Analizlar Sultonov, S. (2019). O‘zbekiston jamiyatida ijtimoiy daxldorlik va uning rivojlanish istiqbollari. Tashkent: Fan. \

7, Ergasheva, N. (2020). Ijtimoiy tarmoqlarda axborot almashish va ijtimoiy daxldorlik. *Journal of Social Research*, 15(3), 45-56.